

BARIŞ SAĞLIK, SAVAŞ ÖLÜMDÜR

Dr.Yük.Hemşire Özlem Özkan
TEB Ar-Ge Bürosu

ABD'nin Irak'a saldırısı, herkesin ana gündemini oluşturuyor ve dünyanın dört bir yanında kitlesel yığınlarla insanlar savaşa karşı çıkıyor. Böylesi bir kitlesel hareket, ABD gibi ülkelerin insanların yıllardır unutmaya yüz tuttuğu toplumsal bir harekete ivme kazandırıyor. Bush yönetimi, taraftarları ve onun gizli eli 'sermayedarları' dışında kalan herkes Haykırıyor: "**SAVAŞA HAYIR**". Bu istek kimi zaman savaşın nedenleri, kimi zaman sonuçları, kimi zaman, her ikisi de yüksek sesle dile getiriliyor.

Sağlık alanı ise, savaşın hem nedenlerini hem de sonuçlarını ortaya koyan en önemli göstergelerden birisidir. O, çoğu zaman bireysel düzeyde tanımlansa da, aslında toplumsal bir fenomendir. Çünkü, sağlık; "soyut ve somut pek çok ürünün yaratıcısı olan insanın, toplumun üyeleriyle kolektif içinde ve her bir üyenin ge-

reksinimini eşit olarak karşılayacak şekilde üretebilmesi, biyolojik ve zihinsel bütünlüğünün korunması ve toplumsal örgütlülük ve üretim süreciyle birlikte geliştirilmesidir". O zaman, sağlığın toplumsal bir fenomen olduğu düşüncesinden hareketle, savaşın toplumsal, siyasi ve iktisadi yaşantıya yönelik her bir zararı, toplumsal sağlığa, dolayısıyla toplum içindeki tüm üyelerin zararınadır. Kapitalizmin normal koşullarda dahi karşılayamadığı nitelikli sağlık hizmetlerinin üzerine savaş ve savaş olasılığı eklenince; tüm sağlık verileri ya tersine döner ya da tamamen kötüleşir. O nedenle,

Sağlık İçin Barış Zorunluluktur.

Sağlığın toplumsal bir fenomen olduğu düşüncesinden hareketle, savaşın toplumsal, siyasi ve iktisadi yaşantıya yönelik her bir zararı, toplumsal sağlığa, dolayısıyla toplum içindeki tüm üyelerin zararlıdır.

Savaş Bir Halk Sağlığı Sorunudur

Çünkü, gerek savaş öncesinde ve sırasında, gerek sonrasında sayıların dilinin bile ifade edemeyeceği kadar insan ölür, sakat kalır, korunabilir ve önlenabilir hastalıklar olan bulaşıcı hastalıklar salgınlara dönüşür, toplumsal yığınlar fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden sakatlanır. Yaşayanların

yaşam niteliği bir kenara koyulursa, yaşam süresi de oldukça azalır. Herhangi bir sağlık hizmetine özellikle, koruyucu sağlık hizmetlerine ulaşım imkansızlaşır. Ek olarak, ekonominin, binaların, konutların, sağlık kurumlarının ve alt yapının talan olmasına bağlı olarak, açlıklar, kıtlıklar meydana gelir. Açlık ve kıtlık hastalık demektir, yoksulluk demektir, ölüm demektir. Öyle ki, bu sorunlar nedeniyle ölenlerin sayısı doğrudan savaşta ölenlerin sayısının önüne dahi geçer. Savaş ortamını yaşamamanın dışında sadece bu tehdidi yoğun olarak yaşamak bile, yığınsal travmalara, şiddet ve istismara, taciz ve tecavüzlere, intiharlara, suç eğilimine kısaca umutsuzluğa neden olur.

Tüm bu savaşın sonuçların gerçek resmini değil; ama belki en azından silüetini tanımlaması açısından savaşın sağlığa etkisi sayılarla şu şekilde gösterilebilir;

1- Savaş sıkça ve fazlaca öldürür: 1945-1992 yılları arasında gerçekleşen 149 savaşta 23 milyondan fazla insan ölmüştür. Bu sayı, 19. yüzyılın savaş kayıplarından iki kat daha fazladır. Son on yılda, ölen 10 kişiden dokuzu sivil, ölen 10 kişiden yarısı çocuk, ölen 10 kişiden sekizi göçmen kadın ve çocuklardır. Son on yılda gerçekleşen savaşlarda iki milyon çocuk ölmüştür. Sadece Irak'a uygulanan ambargo nedeniyle günümüzde her 12 dakikada bir çocuk, günde 250 kişi, yılda 90 bin kişi hayatını kaybetmiş, çocuk ölümleri altı kat artmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün tahminine göre, eğer ABD Irak'a savaş açarsa, Irak'ta, 100 bin ölüm ya

savaşa hayır

da ağır yaralı en az 400 bin zayıf olacağı düşünülmektedir. Bir başka tahmine göre, önümüzdeki savaşta ölecek Amerikalı ve Iraklı sayısı 48.000 ile 260.000 arasında değişecektir. İstila durumunda bu sayıya ek olarak, sokak çatışmalarında öleceği tahmin edilen sivil sayısı 20.000'dir ve nükleer silah kullanılması halinde ölecek insan sayısı 3.900.000'dir.

Savaş sonrasında da öldürür. Örneğin, Dünya'da 70'den fazla ülkede 6 milyondan fazla mayın vardır ve her yıl 26.000 kişi hayatını bu nedenle kaybetmektedir. Dünya'da mayın sayısının en fazla olduğu ülke Afganistan'dır. Nüfusun %70'inin tarımla geçimini sağladığı düşünülürse, 1989'dan beri mayınlar temizlenmeye çalışıldığı halde, kalan mayınların yarısının temizlenmesinin 7-10 yılı alacağı ifade edilmektedir. Kamboçya'da savaş sona erse bile, bugünkü teknolojiyle dahi, mayının temizlenmesinin 100 yıl alacağı tahmin ediliyor. Ayrıca, kullanılan kimyasal silahlara bağlı olarak, nesiller boyunca görülecek erken ölümler, sakatlıklar da bir başka boyuttur.

2- Savaş daha çok gözünü çocuklara diker: Çocuklar insanlık için büyümeyi, gelişmeyi ve geleceği, savaş ise yıkımı ve ölümü ifade eder. Çocuklar gelişen bir organizmaya sahip olduğundan sürekli beslenmeye ve güvenli bir ortamda yetişmeye gereksinimleri vardır. Savaşta gelişen kıtlık, açlık çocukların beslenmelerini ve dolayısıyla gelişimlerini olumsuz etkiler. Suyun kirlenmesi sonucu öncelikle çocuklar ishal olur ve ölümler pençeleşirler. Oyun oynarken mayına basma olası-

lıkları erişkinlerden daha yüksektir. Onların küçük bedenleri patlamadan yok oluverir. Bu nedenle, savaş ve savaş tehdidinden en fazla etkilenen gruplardan birisi çocuklardır. Örneğin, son on yıldaki savaşlar nedeniyle, 12 milyon çocuk evsiz bir milyondan fazla çocuk anne-siz-babasız kalmıştır. Irak'a uygulanan ambargoya bağlı olarak, 5 yaş altındaki çocukların ölümünü 10 yıldan daha az bir sürede yaklaşık 3 kat artırmıştır. 2000 yılında silahlı çatışmalara maruz kalan çocuk sayısının 120 milyon ol-

duğu tahmin edilmektedir. Bu ölümlerin yarısından fazlası Afrika ve Güney Dođu Asya'dadır. 1983-1988 yılları arasında El Salvador savaşı sırasında, bin bebekten 52'si kaybedilmiştir. Bunların yanında, 1988 yılında 16 yaşından küçük 300 bin çocuğun savaşı olarak savaşa katılmıştır. 62 ülkede 18 yaşın altındaki çocuklar gönüllü olarak askere alınmaktadır.

3- Savaş fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden bir sakatlığa yol açar: Savaşlar sakatlanmaların başlıca nedenleri arasında gelmektedir. Savaşlara bağlı gerçekleşen ölümlerin 2-2.5 katı sakatlanmalar nedeniyle olmaktadır. El Salvador'daki 1980-1992 savaşı 14-19.000 kişi fiziksel olarak sakat bırakmıştır. Son on yıldaki savaşlarda 6 milyon çocuk sakat kalmış, 10 milyon çocuk psikolojik sarsıntı geçirmiştir.

Bu sarsıntıdan büyük oranda etkilenenlerin başında da kadınlar gelmektedir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nda Güneydođu Asya'da 200 bin kadın cinsel şiddete maruz kalmıştır. 1994'de Ruanda'da 250-500 bin kadın, 1992 yılında Bosna'da binlerce kadın tecavüze uğramıştır. Savaşlarda fiziksel bir zorlanmaya maruz kalmayan kadınlar ve genç kızlar da sadece yiyecek ve barınak bulabilmek, kendilerini ya da çocuklarını korumak için cinsel ilişki kurmak zorunda kalmıştır.

Dünya ölçeğinde, ne savaş öncesi ne savaş sonrasında toplumun ruh sağlığıyla ilgili yürütölmüş büyük bir bilimsel bir araştırma yoktur. Birkaç uluslararası kuruluşun ruh sağlığı hizmeti ise, fiziksel bozuklukların yarattığı psikolojik sorunların belirlenmesi ötesine geçememiştir. Yerel düzeyde yürütölmüş bir çalışmada ise, savaş sona erdikten sonraki üç yıl içinde toplumda anksiyete, depresyon, uyku bozuklukları, intihar eğilimleri, korku, migren, mide bulantısı, baş ağrısı, sırt ağrısı ve mide problemleri görölmüştür. Bir çalışmada da, hane halklarında savaşa bağlı olarak, aile içi şiddet, alkol ve madde bağımlılığı eğilimleri arttığı saptanmıştır. Nitekim, 1996 yılında dünyadaki intiharların en yüksek olduğu ülkelerden birisi El Salvador'dur. (Binde 17).

4- Tüm kamusal ve diğer kaynaklar savaş için ayrılır: Kapitalizm var olduğundan buyana, kaynaklarını büyük oranda askeri harcamalara ve savunmaya, ayırırken, sağlığı, eğitimi yani tüm kamusal hizmetleri görmezden gelmiştir. Örneğin, her gün beş insandan biri açlıkla karşı karşıya iken, tüm dünyanın yıllık askeri harcamaları 750 milyar doları aşmaktadır. 750 milyar dolar, bugün sanayileşmiş ülkelerin yoksul ülkelerin gelişmesi için yaptığı dış yardımın 14 katına eşittir. Bir başka örnek, en yüksek insani gelişim göstergelerine sahip 20 ülke, bütçesinin askeri harcamalarının 3.5 katını eğitime, dört katını da sağlık hizmetlerine harcıyor. Öyle ki, Pakistan, Burundi, Umman gibi yoksul ülkelerde dahi askeri harcamalar eğitim ve sağlığın toplamından epey fazladır. 1991 yılında, 2.5 milyon çocuk kızamık, tetanoz ve difteri aşılı yapılmadığı ya da eksik yapıldığı için kaybedilmiştir. Bir çocuğun aşı maliyeti sadece 15 dolarken ve bu para sağlanmazken, dünyada kişi başına düşen askeri harcama miktarı 49 dolardır. Oysa, Dünyadaki ülkelerin on yıl boyunca silah ve askerlere yaptıkları harcamaların sadece %5'ini ayırmaları durumunda, dünyadaki tüm insanlara temel eğitim, sağlık hizmeti, içilebilir su ve sanitasyon hizmetlerinin sağlanmasını garanti etmeye yeterli olduğu belirtilmektedir. Bu ülkeler, barış durumunda dahi kaynakların büyük bir bölümü savunmaya ve askeri harcamaya ayrılırken, savaş ve sonrasını tahmin etmek bile güçtür;düşünce sınırını zorlar.

5- Savaş, toplumlari evinden barkından ederek, göç ettirir: 1994 verilerine göre, savaş nedeniyle 21 milyonun üzerinde mülteci olduğu ve 27 milyon kişinin kendi ülkesinde yaşayamadıkları için göç ettikleri tahmin edilmektedir. Bu savaşla birlikte, yapılan farklı araştırmalara göre 900 bin ile 1,5 milyon insan mülteci durumuna düşecek ve ülkelerini terk etmek durumunda kalacaktır. Hepimiz biliyoruz ki, ülkesi ne kadar kötü durumda olursa olsun, bir kimsenin anavatanını geride bırakması ne kolay bir karar, nede sancısız bir süreçtir. O göç eden insanlara, insani ve barış içinde bir hayat sürme şansı verilseydi onlar anavatanlarında kalmazlar mıydı?

6- Yeni hastalıklar ya da uzun süre hiç görülmemeyen hastalıkların tekrar görülmesi söz konusudur: Örneğin, Uganda'daki Ebolo gibi.

Savaşın sağlığa etkisini sınırlı verilerde göstermeye çalıştığımız bu tablo, sadece sayılardan ve onların ifade ettiklerinden ibarettir. Ya sayılarla ifade edilemeyen acılar, kayıplar, travmalar ve onların emekçilere ve yoksullara bakan yüzü?

ÇOCUKLAR ÖLEBİLİR YARIN

*Çocuklar ölebilir yarın,
hem de ne sıtmadan ne kuşpalazından
düşerek te değil kuyulara filân;
çocuklar ölebilir yarın,
çocuklar sakallı askerler gibi ölebilir yarın,
çocuklar ölebilir yarın atom bulutlarının ışığında,
ne bir santim kemik, ne bir damla kan,
çocuklar ölebilir yarın atom bulutlarının ışığında
arkalarında bir avuç kül bile değil
arkalarında gölgelerinden başka bir şey bırakmadan.*

NAZIM HİKMET RAN

35

b
a
r
ı
ş
s
a
ğ
l
ı
k
t
ı
r

savaşa hayır

